

nu oorzaak
iet"?
ning in den
genwillig de
bed geeft?"

moelijkheden
in het leven
comen; van-
t graag iets

en:
voor het ge-
tikel, dat hij

dat af van
gaat.

als „zon-
e verkoopeer
voelen voor

ag. Maar nu
om daarmee
dat hij de
ag in café's
akkerd thuis

slijkheid dat
en verkoopeer
geen fietsen

ndoen onmo-

et gaat over
en aard is,
zondedient.

lectuur.
le verkoopeer
verantwoor-

t zou dwaas-
den regel
ndig gebruik
zou de ver-

schreef,
ook wel; de
vraag; welk
ien als iets,
kan worden;

thende opinie
lat kaartspel
och niet zoo
ook wel een

moet ik mij
der ons volk
ik, vrij, naar

tte de vraag
maatstaf moet
aard is, dat
verkooppen?"

slijkheid kan
lijke moeilik-

er in dezen
eel gemakke-

ngaat, daarbij
zoeken in het
en, wat men
tan doen.

thende opinie
ler meer, be-
zijn daartegen

moe, naar het
gehouden.

f te vragen:
i op de broe-
ebben in de
houding, ook

le zien, i a de
en zonde zou
de onmogelijk
mijn houding

en men zie
lenen zich er
zwijgen op te

waarvan men
die men voor

s moet laten
nder bezwaar
om anders te

t God draagt

Ik wil eerlijk
redeneering:
kooppen, feite-

ad om zege-
s om aan de

ijven lijkt mij
wel, dat het
dan het wel

te doen; maar ik zou de winst wel willen hebben en hoe ontsnap ik nu aan mijn consciëntie." Als dat zoo is, dan zeg ik: „niet doen, broeder, niet doen; houd vrede met God". Daardoor kan iemand wel eens iets weigeren te leveren, waarvan een ander zegt: „wat een onzin"; maar dat hindert niet. Het is duizend maal beter schade in zijn portemonnaie te lijden, dan onvrede in zijn hart te hebben. De maatstaf voor ons leven moet niet zijn het negatieve: „wat moet ik laten, hoe ver kan ik gaan om mij niet te bezondigen?" De maatstaf moet zijn, ook in den handel: „hoe kan ik God dienen?" En waar die vraag over het hart heerscht, daar komen wij de moeilijkheden wel te boven.

Wat nu de onderhavige zaak: „het verkopen van speelkaarten" betreft, — ik voor mij zou zeggen: „begin daar niet mee".

Men kan, zooals dat tegenwoordig wel gedaan wordt, zwaarwichtig gaan redeneeren over het al of niet geoorloofde van kaartspel, het lijkt mij toch onweersprekelijk, dat het geen voortuitgang zou beteekenen, wanneer het kaartspel in onze kringen ingedragen. Behalve het niet te ontkennen feit, dat het hier voor een goed deel toch gaat om hazardspel met al de bezwaren daar-om verbonden, is het ook zóó, dat kaartspel, eenmaal in het leven ingedragen, het groote gevaar meebrengt, dat het leven er door veroppervlaktigd wordt. Voor het kaartspel wijkt het goede boek, het ernstige gesprek; zelfs zal menigeen, die sterk door een spel als dit geboid wordt, niet gering in de verzoeking komen, om zijn werk, zijn studie of voor in den steek te laten. Wij hebben niet veel met Schopenhauer op, maar wij doen wel goed met naar hem te luisteren als hij zegt: „Het kaartspel is het bankroet van gedachten". Het komt mij voor, dat er geen enkele reden voor bestaat in dezen af te wijken van de zede der vaderen; wel het legendeel. Daarom ook niet meewerken door verkoop van kaarten aan het doen inburgeren van dit spel in onze kringen. De winst daardoor gemaakt is te duur verkregen.

D. v. D.

Groote Tudor-Figuren.

(Schetsen uit den tijd der Reformatie in Engeland en Schotland.)

II.

De „Nieuwe Monarchie".

Het einde van de burgeroorlogen van de Roode en Witte Roos beteekende voor Engeland feitelijk het einde der Middeleeuwen.

Gedurende die feodale oorlogen, waarin de baronnen elkanders bloed en dat hunner volgingen bij stroomen vergoten, de vreedzame burgers terroriseerden, maar intusschen hun eigen prestige vernietigden, was, mede daardoor, de tijd zijn ontwikkelingsgang gegaan, en begonnen de eerste voorkeken van een nieuwe orde van zaken zich te vertoonen.

De derde stand werkte hard, niettegenstaande alle onrust en troonswisselingen, en nam door handel en bedrijf steeds in betekenis toe. De boekdrukkunst, op het vasteland uitgevonden, was door Caxton, die in de rijke koopstad Brugge had gewerkt, uit Vlaanderen in Engeland ingevoerd, en terwijl de Rozenoorlogen met al hun onrecht en onderdrukking wild woedden, was de Morte D'Arthur van Sir Thomas Malory gedrukt, waarin bijeenverzameld waren de legenden van den mythischen Koning Arthur en zijn Ridders van de Ronde Tafel, die uittrokken om onderdrukkers te straffen en onrecht te herstellen.

De boekdrukkunst bracht kennis binnen het bereik van den darden stand, en verhoogde daardoor zeer de kracht van dien stand die in belangrijkheid rees naarmate de adel zichzelf vernielde.

Die derde stand wenschte eindelijk rust, en vond die onder den scepter van den overwinnaar van Bosworth, den eersten Tudor-koning Hendrik VII (1485—1509). En steunende op dien darden stand kon Hendrik VII, de door de woelingen der feodale oorlogen naar boven gestuwde kleinzoon van een avonturier uit Wales, de stichter worden van de „Nieuwe Monarchie", die, met haar bijna onbepaalde vorstelijke macht, aan de Tudors gelegenheid zou geven een beslissende rol te spelen in den nu aan den gezichtsleider lichtenden tijd der Renaissance en Reformatie.

Die „Nieuwe Monarchie" was in den geest van den tijd, niet alleen in Engeland, maar ook op het vasteland van Europa. Omstreeks dienzelfden tijd vestigden Ferdinand en Isabella haar in Spanje, waar straks Karel V de leiding er van op zich zou nemen. En Lodewijk XI, de „vos op den troon van Frankrijk", slaagde er in door list en bedrog den val te bewerken van zijn geduchten leenman Karel den Stoute van Bourgondië, en den grondslag te leggen voor de „Nieuwe Monarchie", met zoo goed als absolute koninklijke macht, in Frankrijk.

Dit alles beteekende — behalve in Duitsch-

land — het einde van de feodaliteit der Middeleeuwen, de vestiging van den eenheidsstaat met vrijwel absolute vorstelijke macht, en de afdaling van de heerschzuchtige leenmannen, voor wie de koning was geweest de „primus inter pares"¹⁾, de eerste onder zijns gelijken, tot een van den koning afhankelijk, en om diens gunsten bedelenden, hofadel.

Die „Nieuwe Monarchie" zou straks haar houding hebben te bepalen tegenover Renaissance en Reformatie.

Geen hereditaire rechten konden aan Hendrik VII blijvend den Engelschen troon verzekeren: zijn legitimiteit (de echtheid, namelijk, van zijn vaders geboorte) werd zelfs betwist.

Genialiteit, met het nastreven van grootsche idealen, zou zelfs noodlottig hebben kunnen worden voor Engeland, zoo oordeelt G. H. Williams in zijn artikel over Hendrik VII in *The Great Tudors*, een juist (1935) verschenen werk, waarvan ik meermalen iets zal ontleenen bij mijn bespreking van den Tudor-tijd. Genialiteit en hooggestemd idealisme had kunnen leiden tot gewaagde experimenten, die Engeland opnieuw zijn rust en Hendrik zijn kroon hadden kunnen kosten.

En wat Engeland, wat de kern van Engeland, dat is de derde stand, verlangde, was immers: rust.

Die derde stand bestond uit de yeomen, d.i. de eigenaars der boeren, de kleine landeigenaren, en de burgerij der steden, vooral van het steeds machtiger en rijker wordende Londen.

Anders dan in Spanje, waar de burgerij altijd is achtergesteld bij geestelijkheid en adel, ook anders dan in Frankrijk, waar de derde stand pas door het bloed en de tranen van de Groote Revolutie heen zijn gerechte plaats verwierf, — anders dan in deze landen, zeg ik, steunde de „Nieuwe Monarchie" in Engeland in den grond der zaak — al leek het uiterlijk nog niet direct zoo — van het begin af eigenlijk al op den darden stand, wat de Tudors ook goed zagen, maar door de hen opvolgende Stuarts niet begrepen werd: voor deze dwaling en voor zijn tirannie in kerkelijke zaken moest Karel I ten slotte boelen met zijn leven, en zijn zoon Jacobus II met het verlies van Engeland voor hemzelf en zijn huis.

Hendrik VII was een „roi bourgeois", een „burgerkoning", niet alleen omdat hij feitelijk steunde op den darden stand en diens belangen bevorderde door den vrede te handhaven en b.v. een handelsverdrag te sluiten met Filips den Schoone, den heer der rijke Nederlanden, maar ook in zooverre, dat hij met de city-magnaten overtuigd was van de macht van het geld, dat aan het einde der Middeleeuwen een steeds belangrijker rol begon te spelen.

De koning zag heel goed in, dat, als hij geld had, hij zich onafhankelijk zou kunnen maken van het Parlement, en tevens zijn onderdanen zou behagen, omdat hij dan zooveel mogelijk hun beurs met rust kon laten. Zijn politiek in dit opzicht is te vergelijken met die van Caesar Augustus, ook in vele opzichten een middelmatig man als Hendrik VII, maar die als deze iets dat aan 't geniale grensde vertoonde in een zuinig en doelmatig beheer der geldmiddelen en in het handhaven van den vrede des rijks, waardoor hij Rome, dat als Engeland, rust verlangde na de burgeroorlogen, niet alleen die rust kon geven, maar ook de belastingen lang kon houden.

Hetzelfde nu kan gezegd worden van Hendrik VII. Ook hij was, als Augustus, een vredevorst. Hij handhaafde den binnenlandschen en buitenlandschen vrede, wat den laatste betreft uitgezonderd één onvermijdelijke veldtocht in Frankrijk, die echter kort en onbeteekenend was, maar niettemin zeer voordelig voor den Engelschen koning eindigde, voordeliger dan het avontuur van Varus in het Teutoburgerwoud voor Augustus afliep.

En wat aangaat den binnenlandschen toestand: hier lag het terrein, waar Hendrik zijn bronnen van inkomsten kon vinden.

Augustus had sterk gestaan, doordat na den val en dood van Cleopatra het rijke Egypte zijn persoonlijk eigendom was geworden.

Hendrik had zoo iets niet. Hij moest zichzelf bronnen van inkomsten scheppen. Hij deed dit zóó, dat de handhaving van den binnenlandschen vrede, inplaats van hem geld te kosten, een rijke bron van inkomsten voor hem werd.

De Rozenoorlogen waren ten einde, en over het geheel was er na den slag bij Bosworth vrede in Engeland. Maar toch was er zoo nu en dan, zoo hier en daar, natuurlijkerwijze nog wel een stuiprekkinkje. Het was niet te verwachten dat de wilde baronnen met hun wetteloze volgelingen, die zoo lang van roof en afpersing hadden geleefd, met één tooverslag tot rust en kalmte waren gebracht.

Avonturiers als Perkin Warbeck, de zoon van Jehan de Werbecque, een arme burger van Doornik in Vlaanderen, trachtten van die na-deiningen der vijftiende-eeuwsche beroeringen gebruik te maken om hun slag te slaan. Deze Perkin Warbeck b.v.

1) Deze „pares", gelijken van den vorst, werden in Frankrijk „pairs" van het rijk genoemd, in Engeland „peers": het Hoogerhuis, waarin de Engelsche adel zitting heeft, heet nog altijd, behalve „House of Lords", ook wel „House of Peers".

gaf zich uit voor Richard van York, een der in den Tower vermoorde zoontjes van Eduard IV, en hij werd zelfs als pion op het schaakbord der buitenlandsche politiek vooruitgeschoven door Karel VIII van Frankrijk, door Margaretha van York, de weduwe van Karel den Stoute, zijn z.g. tante, door Jacobus IV van Schotland, en zelfs door Keizer Maximiliaan, vader van Filips den Schoone, die hem te Weenen ontving als Koning Richard IV van Engeland. Hij viel eindelijk in handen van Hendrik VII, legde een volledige bekentenis af, en werd tenslotte opgehangen, nadat hij getracht had uit den Tower te ontsnappen.

Maar met de deelnemers aan deze en andere pogingen tot het verwekken van onlusten, handelde Hendrik in den regel anders. Het was hem niet om hun hoofd, maar om hun bezittingen te doen. Hij liet hen borgtochten en schuldbrieven teekenen, waardoor hij hen in zijn macht kreeg, en zich een rijke bron van inkomsten schiep. Vele dier papieren zijn bewaard gebleven.²⁾

Daarbij kwam 's Konings zuinig en wijs beheer der geldmiddelen. Hij was feitelijk zijn eigen minister van financiën, en richtte het bestuur er van op modernen voet in. Dit is zijn groote bijdrage tot den modernen regeeringsvorm in Engeland, na het financieel leven van de hand in den tand, zooals de vorsten der Middeleeuwen dat kenden.

Hendrik werd de rijkste vorst der Christenheid, en liet zijn zoon Hendrik VIII een goed gevulde schatkist na.

En het Parlement had hij slechts enkele keeren behoeven samen te roepen, zoodat hij bijna absoluut kon regeeren.

Hendrik is vaak van vrekkerigheid beschuldigd. Maar ten onrechte. Hij was alleen maar zuinig. Ten opzichte van zichzelf en de koninklijke familie en de hofhouding was hij allesbehalve schiel.

Ook dit was wijs beleid. De zwerver, die in zijn jeugd verborgen gehouden had moeten worden en zelfs naar Bretagne had moeten vluchten omdat zijn leven bedreigd werd, en over wiens afkomst een schaduw lag, wilde het koningsschap opvoeren tot iets uitzonderlijks. Niet de eerste onder zijns gelijken wilde hij zijn, maar hoog en onaantastbaar moest de koning tronen boven zijn onderdanen, ook boven den tot dusver zoo machtigen adel, die meenden over de kroon te kunnen beschikken: had niet één hunner, de Graaf van Warwick, in de Rozenoorlogen den veelzeggenden bijnaam van „Koningmaker" verworven?

Tot die verheffing van het koningsschap moest ook meewerken uiterlijke pracht. Daarom wilde hij, dat zijn hof luisterrijk zou zijn, en Spaansche en Italiaansche gezanten getuigen in hun briefwisseling van den rijkdom en den grootschen stijl waarin de Koning en de Koningin en het heele hof gekleed gingen en leefden.

Zoo hief Hendrik het koningsschap in Engeland op uit zijn diepe vernedering, en maakte het machtig en groot. En hij verhef Engeland in de oogen van het buitenland van een vierderangstot een eersterangs mogendheid. Zijn eerozucht werd bevredigd door het huwelijk, eerst van zijn oudsten zoon Arthur, en na diens dood van zijn tweeden zoon Hendrik (den lateren Hendrik VIII) met Catharina van Arragon, de dochter van de machtige „Katholieke Koningen" Ferdinand van Arragon en Isabella van Castilië, wier oudste dochter Johanna getrouwd was met den erfgenaam der Habsburgers en Bourgondiërs, Filips den Schoone der Nederlanden. Hendriks dochter Margaretha Tudor huwde (dit was na het Warbeck avontuur) met Jacobus IV van Schotland, uit het huis Stuart, waardoor de grondslag werd gelegd tot de latere vereeniging van Engeland en Schotland.

Dusdanig was de positie van het Engeland der „Nieuwe Monarchie", dat den tijd der Reformatie tegenging.

De andere beweging der geesten van dezen tijd, die we Renaissance noemen, was in Engeland reeds begonnen tijdens Hendrik VII.

Hoe stond Hendrik daar tegenover?

Hij was een devoot Roomsche-Katholiek, wiens grootste schatten waren een stukje van het Heilige Kruis, en een been van St. George (St. Joris), den beschermheilige van Engeland.

En met de Renaissance heeft hij slechts zijdelings te maken.

Maar hij heeft den weg gebaad voor de Renaissance door de voorwaarden te scheppen waaronder zij kon tieren: vrede en rust en toenemende welvaart, terwijl hij zijn zoon Hendrik een zoo zorgvuldige opvoeding deed geven, dat diens lust tot studie werd geprikkeld en bevredigd, en hij later als Hendrik VIII genoeg geestverwantschap met de leiders der Renaissance had, om hun streven te begrijpen en te waardeeren, en als hun beschermmer op te treden.

Dat ook tijdens Hendrik VII de Renaissance-beweging reeds belangrijk was in Engeland, blijkt uit een brief van Erasmus, in 1499 van uit Londen geschreven aan Robert Fisher in Italië, waaruit Williams de volgende woorden aanhaalt:

„Nu", zal je zeggen, „hoe bevalt ons dierbare Engeland?" Als je ook maar eenig vertrouwen hebt op

2) Dit laatste zeg ik op gezag van G. H. Williams. Ik heb ze zelf niet gezien.